

Actueel: Vanuit het bestuur

Een nieuwe voorzitter

Na zich bijna een jaar te hebben ingezet als waarnemend voorzitter van Herkenning, gaf Lenie Degen tijdens de contactmiddag op 19 maart het stokje over aan Jeroen Saris, de nieuwe voorzitter van Stichting Werkgroep Herkenning. Samen met het bestuur en de donateurs gaat de nieuwe voorzitter zich inzetten om nieuwe stappen te zetten naar nog meer erkenning.

Een nieuwe website en mailbox beheerder

Na jarenlange inzet door Frans ten Veen, heeft Michael Schuling het beheer van de website overgenomen. Daarnaast wordt de mailbox van het secretariaat door hem beheerd. Michael is ook toegetreden tot het bestuur.

Brainstorms over toekomstige koers

Samen met een groep betrokken donateurs heeft het bestuur in september 2021 en januari 2022 twee brainstormsessies georganiseerd over belangrijke thema's, de koers en strategie van Stichting Werkgroep Herkenning voor de komende jaren. De ideeën die zijn verzameld worden uitgewerkt tot concrete plannen. We houden u hierover op de hoogte.

Onderzoek donateurs

Herkenning is er voor en door haar donateurs. We vinden het erg belangrijk om te horen hoe we nog beter kunnen aansluiten bij de behoeften van onze donateurs. Ook zijn we op zoek naar donateurs die graag een actieve bijdrage willen leveren bij het organiseren van onze activiteiten. Wilt u iets doen? Aarzel dan niet om contact op te nemen. In de komende tijd ontvangt u een e-mail met de vraag of we u mogen benaderen voor een gesprek.

Lezing: Twee rozen voor Berlijn

Tijdens de contactmiddag op 19 maart vertelde Anet Smedinga over het bijzondere verhaal van haar vader, die zij geïnterviewd heeft over zijn oorlogservaringen. Haar vader werd als jonge man achtereenvolgens verliefd op een Duits meisje en op een Joods meisje. Verderop in dit Bulletin vindt u een impressie van haar lezing.

Recensies

In dit nummer vindt u een recensie van het boek *De vergeten Duitser* van Bert Hinnen over Richard Bauer, zijn Duitse oom. Jeroen Saris schreef een recensie over het tweede deel van de omvangrijke studie van Edwin Klijn en Robin te Slaa naar de NSB: *Twee werelden botsen*.

In gesprek met schoolkinderen

Op het jaarlijkse Movies that matter-festival was ook dit jaar weer ruimte voor het thema 'keuzes maken in oorlogstijd'. In dit nummer leest u een impressie van de vertoning van de film *Das Glaszimmer* aan groepen schoolkinderen. Lenie Degen en Jeroen Saris gingen in gesprek met de kinderen over de keuzes van hun familie en de gevolgen daarvan.

4 en 5 mei

Voor velen van ons is de periode rondom 4 en 5 mei niet gemakkelijk. We wensen u toe, dat u in een gesprek met anderen iets kunt delen over uw ervaringen. Wilt u hierover praten? Neem dan contact op met onze hulplijn. Stichting Werkgroep Herkenning is jaarlijks vertegenwoordigd bij de Nationale Dodenherdenking op de Dam, evenals andere organisaties van oorlogsgetroffenen

Volgende contactmiddag: 18 juni

Op 18 juni ontmoeten we elkaar weer in de Amershof in Amersfoort. Reserveer de datum van onze volgende contactmiddag alvast in uw agenda. De uitnodiging met meer informatie volgt.

Reacties en bijdragen van harte welkom

Wij kijken uit naar uw bijdrage! Neemt u vooral contact op met secretariaat@werkgroepherkenning.nl of met onze websitebeheerder.

Het bestuur

Beeld : Hans Janssen

2022: Herkenning gaat verder met nieuwe thema's

Voorwoord van waarnemend voorzitter Lenie Degen bij onze contactmiddag op 19 maart.

Wij zijn als bestuur momenteel in een overgangperiode. Door het terugtreden van; onze voorzitter Cuny Holthuis-Buve, afgelopen zomer 2021, heb ik het waarnemend voorzitterschap van SWH op mij genomen.

Tegelijkertijd heeft ook Frans ten Veen zich teruggetrokken als onze website beheerder en als ondersteuner van ons bestuur. Voor zowel Cuny als Frans zullen wij binnenkort een passend afscheid gaan plannen. Cuny en Frans heel veel dank voor jullie jarenlange inzet!

Als waarnemend voorzitter en als voorzitter van de jubileumcommissie ben ik heel erg blij én er trots op dat alle voorbereidingen goed zijn gegaan, door ons kleine bestuur voor ons 40-jarig jubileum. Uiteindelijk heeft dit geleid tot een geweldig mooie indrukwekkende jubileumdag met het bezoek van prinses Beatrix én haar deelname aan het rondetafelgesprek. Dan niet te vergeten ons prachtig vormgegeven jubileumboek met waardevolle bijdragen. Een resultaat voor Herkenning om trots op te zijn! Dank aan iedereen die zich hiervoor heeft ingezet.

Er is door ons als bestuur de afgelopen maanden veel terug gekeken én ook vooruit gekeken. Er zijn twee brainstormsessies geweest met het bestuur én verschillende inspirerende donateurs. Er zijn donateurs die zich actief willen inzetten en met ons mee willen denken over de toekomst van SWH. Er is een subgroep gevormd die zal komen met voorstellen voor nieuw beleid, strategieplannen en een communicatieplan.

Wij voelen ons als bestuur met elkaar verbonden en willen ook met u als donateur in verbinding blijven. Het contact met u willen wij versterken. Wat blijft, is dat wij nog steeds een vrijwilligersorganisatie zijn. Wij doen als vrijwillig bestuur ons uiterste best om aandacht te hebben voor u als onze donateurs. In opdracht van het bestuur is een van onze donateurs, Guido de Kanter gestart met een telefonische enquête bij onze achterban. In de komende tijd krijgt u van ons een e-mail, waar u wordt gevraagd of u het op prijs stelt mee te willen doen met deze enquête.

Er is een groot saamhorigheidsgevoel onder ons. Wij gaan zeker dóór en willen vol vertrouwen ons inzetten voor SWH. Onze contactmiddagen en donateursdagen zijn vooral bedoeld om andere lotgenoten te ontmoeten én kennis met elkaar te maken. Hier is én blijft de plek voor

u, vooral om u de mogelijkheid te bieden om uw familieverhaal uit te spreken en met elkaar te delen in een veilige en vertrouwde omgeving. Namens het bestuur heet ik ook een speciaal welkom aan al onze nieuwe donateurs.

Een nieuw begin voor ons bestuur is al in gang gezet door onder andere Michael Schuling als onze website beheerder, inmiddels ons nieuwe bestuurslid. Hij neemt het werk over van Frans ten Veen. Wij heten Michael hierbij nogmaals van harte welkom!

Inmiddels zijn er diverse externe contacten gelegd om onze positie als SWH en onze financiële positie te kunnen verbreden en versterken. Wij hebben een beroep gedaan op het ministerie van VWS en er is een positief contact gelegd. Binnenkort gaan wij weer met hen om de tafel. Een extra uitdaging voor iemand zoals ik, afkomstig uit een familie met zwijgcultuur om mij ook voor SWH meer uit te spreken. Elke keer kom ik door verschillende uitdagingen binnen SWH zelf ook weer een stapje verder in mijn ontwikkeling.

Als lid van het bestuur van Stichting Werkgroep Herkenning, ben ik sinds 2018 actief en voornamelijk met de hulpverlening/ hulplijn en de landelijke gespreksgroep. De doorzetter in mij én de steun en de feedback die ik van velen van u kreeg, gaf mij nieuwe energie en kracht om door te gaan. Zeker wanneer er focus is op een hoger doel: namelijk doorgaan met SWH en zicht op een nieuwe toekomst.

De combinatie voor mijzelf als vrijwilliger aan de hulplijn én het waarnemend voorzitterschap gaf een enorme hoeveelheid werk. Door alle media-aandacht en vandaaruit de enorme hoeveelheid telefoontjes wordt deze combinatie van alle taken én het coördineren van workshops, gastlessen en gastsprekerschap bij educatieve films van filmfestival 'Movies that matter', voor mij nu echt te veel.

Daarom heb ik besloten dat ik binnenkort zal terugtreden als waarnemend voorzitter. Ik kijk terug op vele leuke aspecten en een leerzame, bij tijd en wijlen moeizame periode. Tegelijkertijd voel ik mij zeer tevreden over het eindresultaat.

Ik wil mij blijven inzetten als bestuurslid en voor de hulplijn/ hulpverlening/ gespreksgroep van SWH. Er zijn plannen zijn om een nieuw project op te zetten; '*Kinderen van de oorlog in gesprek met elkaar*', waarbij diverse naoorlogse generaties met een verschillende achtergrond in gesprek gaan. Dit zal ik zeker wil mee helpen opzetten.

Daarom ben ik ook zeer blij u te mogen aankondigen dat wij als bestuur een nieuwe voorzitter hebben gevonden. Het is een van onze donateurs: de heer Jeroen Saris.

Ik verwelkom met een trots gevoel én een warm hart, namens het bestuur van SWH hierbij Jeroen Saris als voorzitter van Stichting Werkgroep Herkenning. Hij zal zichzelf voorstellen in dit bulletin én ook ons nieuwe project gaan toelichten. Ik wens Jeroen een goede start en heel veel plezier in zijn taak als voorzitter van SWH. En ons allen en SWH een mooie gezamenlijke toekomst.

Tot ziens op een van onze komende bijeenkomsten. Op zaterdag 18 juni is er weer een contactmiddag in Amersfoort. Daar komt nog een bericht over.

Hierbij mijn persoonlijke oproep: Er is uitbreiding nodig voor extra taken. In dit bulletin en ook per e-mail wordt u uitgenodigd te reageren om samen met ons te werken aan het voortbestaan van SWH.

Lenie Degen en Jeroen Saris

Beste donateurs en lezers,

Graag wil ik me aan jullie voorstellen. Het bestuur van Stichting Werkgroep Herkenning heeft mij namelijk onlangs gevraagd het voorzitterschap op me te nemen. En dat wil ik graag doen. Daarom is het goed als u iets meer van mij weet.

Mijn naam is Jeroen Saris. Sinds twee jaar ben ik betrokken bij het werk van de Werkgroep en wel behoorlijk intensief, met name in het schrijfwerk. In de

voorbereiding van het Jubileum afgelopen najaar heb ik enkele interviews afgenomen, met actieve betrokkenen bij de werkgroep, die zijn opgenomen in het Jubileumboek. Na het Jubileum heb ik een verslag geschreven voor de website van SWH en enkele boekbesprekingen.

Aan deze activiteiten voor de Werkgroep ging een persoonlijke crisis vooraf. Ik kwam tot de ontdekking dat ik een steeds vervelender en moeilijker man werd voor mijn vrouw en mijn volwassen dochters. In de therapie die we zijn aangegaan kwam al gauw het oorlogsverleden van mijn vader boven als 'het' trauma dat ik op mijn 18^e jaar opgelopen had.

In dat jaar las ik in de krant (Vrij Nederland) dat mijn vader Leider van het Nationaal Socialistische Studentenfront was geweest. Tot dat moment wist ik, als jongste van de vijf kinderen, van niks, niet van het oorlogsverleden, niet van het Studentenfront, niet van de Landwacht, niet van de detentie, niet van de jarenlange afwezigheid van mijn vader in het gezin. "ik dacht dat je het wel wist.." zei mijn vader op mijn achttiende.

Over de gevolgen daarvan heb ik een 'Brief aan mijn vader' geschreven die op de website te vinden is bij de persoonlijke geschiedenissen. Op dat moment besloot ik me alsnog aan te sluiten bij het 'verzet' en dat was eind jaren zestig heel eenvoudig: je kon kiezen uit provo, studentenacties, Vietnam demonstraties, milieu, atoomenergie, krakers, feminisme of alles tegelijk.

Enige jaren later was ik lid van de CPN, voorzitter van de Studentenvakbond van de VU, vijf jaar later zeer actief in Stop de Neutronenbom en nog weer een decennium later werd ik raadslid en vervolgens wethouder voor GroenLinks in de Amsterdamse gemeenteraad. Daarna heb ik nog 20 jaar een eigen adviesbureau (de Stad bv) gehad met Stad en Cultuur als hoofdthema. Toch kwam alsnog 'de klap'. De onverwerkte geschiedenis van mijn vader en mij achterhaalde me.

Intussen ben ik over de zeventig en heb ik ervaren dat Herkenning een enorme steun kan zijn voor mensen zoals wij die alsnog last hebben van het oorlogsverleden van hun ouders, grootouders of andere familieleden. Steun, omdat je in de Werkgroep begrip ontmoet voor je emoties, voor de heftigheid daarvan, voor de schaamte en voor de overwinning daarvan.

Voor de gespreksgroep waaraan ik afgelopen jaar heb deelgenomen heeft me veel goed gedaan, maar ook de interviews met actieve deelnemers en het Jubileum zelf. Met 'erkenning' is een begin gemaakt: 'Wij' mogen er zijn, de prinses en de burgemeester zijn er immers ook. Daaromheen heb ik vele gesprekken gevoerd over wat de stap van Herkenning naar Erkenning kan betekenen.

Langzamerhand komen we tot de conclusie dat wat vroeger, in de tijd van Combi, rond 2008 nog niet kon, nu wèl kan: wederzijdse erkenning krijgen van de andere 'kinderen van de oorlog'.

Hoe komt dat? We werden uitgenodigd, Lenie en ik, door de zoon, John Blogg, van een Joodse onderduiker die overleefd had, voor een gesprek over zijn en onze ervaringen. Aan het einde van dit bijzondere gesprek zeiden we alle drie tegen elkaar: 'dit was zo'n unieke ervaring, we wisten niet dat dit nu mogelijk is! Zouden we soms in een nieuwe fase beland zijn waarin niet langer de verschillen centraal staan?'. We zien ondanks de verschillen ook grote overeenkomsten in wat oorlog doet met gezinnen, met volgende generaties en hoe lang dat doorwerkt.

We delen het gevoel dat we geen herhaling meer willen en dat we ondanks onze verschillen met elkaar in gesprek moeten en kunnen gaan. Dat heeft geleid tot het initiatief 'Kinderen van de oorlog spreken met elkaar'. Ik hoop dat met dit initiatief ook een bredere erkenning kan worden bereikt van de noodzaak tot en de ruimte voor het onderzoek naar wat er in de eerste jaren na de oorlog aan misstanden en zelfs misdaden heeft bestaan. Ook dat is erkenning.

Toch zal onze primaire taak bij Herkenning blijven liggen in de ontmoeting van lotgenoten, in de hulpverlening, in ondersteuning van elkaar in gespreksgroepen. We kunnen erop rekenen dat de komende jaren weer opnieuw vele tweede en derde generatie oorlogskinderen bij ons zullen aankloppen om een luisterend oor te vinden.

Het is dan ook van groot belang dat Herkenning voldoende bekendheid krijgt en de weg daarnaartoe voor velen geopend wordt. Dat kunnen we door ook maatschappelijke erkenning voor ons werk te verwerven en financiële ondersteuning van onze activiteiten bij de overheid.

De openbaarmaking van de bijzondere archieven (C A B R) in 2025 is een goede aanleiding om onze activiteiten te intensiveren en te zorgen dat we gevonden (kunnen) worden door de degenen die ons nodig hebben. Hiervoor wil ik me samen met de andere bestuursleden de komende jaren graag voluit inzetten. Tegelijk hoop ik dat vele donateurs ons willen blijven steunen en wij op uw betrokkenheid kunnen blijven rekenen. Zo dat wij samen vol enthousiasme verder aan de toekomst van SWH blijven werken.

Jeroen Saris

Heeft het zin om deel te nemen aan een gespreksgroep van lotgenoten?

Na een hikkend begin neem ik sinds het voorjaar van 2021 deel aan een gespreksgroep van 'kinderen van foute ouders', donateurs van SWH. Deze groep komt ongeveer één keer per zes weken bijeen gedurende 2 uur.

Ik had in het begin een niet geringe innerlijke twijfel over mijn deelname aan de gespreksgroep. Als ik niet persoonlijk zou zijn uitgenodigd om deel te nemen, had ik mij niet opgegeven. Mijn terughoudendheid had te maken met onzekerheid over de vraag of mijn situatie wel belastend genoeg was.

Daarnaast speelde – en nu nog – een gebrek aan helderheid over de invloed van het foute verleden van mijn grootvader op mijn huidige toestand. Hoe dit ook zij, geleidelijk ervaar ik voldoening rond mijn deelname aan de gespreksgroep. Deze lijkt mij het gevolg van een combinatie van zaken: 1 veel hoeft in de groep niet uitgelegd te worden, 2 de anderen hebben een beschrijving van hun toestand die ik kan bevatten, 3 de ervaring niet de enige te zijn. Deelname geeft mij dus meer zicht en meer innerlijke balans.

Pien van de Ven heeft onderzoek gedaan naar de rol van lotgenotengroepen. Zij is op dit onderwerp op 18 februari 2022 gepromoveerd: 'De rol van sociale ondersteuning in de nasleep van traumatisering. Interpersoonlijke aspecten rond de verwerking van traumatische ervaring.'

Zij heeft onder andere kunnen vaststellen dat slachtoffers door deelname aan een groep bestaande uit lotgenoten weer zingeving vinden in het leven. De essentie van de groep is dat de deelnemer ervaart niet de enige te zijn. Deelnemers helpen elkaar met het vinden van de woorden om de eigen toestand te beschrijven. Lotgenoten kunnen een bijzondere bijdrage leveren aan het integreren van traumatische of belastende ervaringen in de eigen identiteit.

Wellicht is deelname aan een gespreksgroep voor meer donateurs belangrijk en zinvol. Als u graag zou willen deelnemen aan een gespreksgroep, kunt u dit kenbaar maken door een mail naar ons secretariaat te sturen. Bij voldoende belangstelling organiseren we weer een nieuwe gespreksgroep. Heeft u vragen over de gespreksgroepen, dan kunt u contact opnemen met Lenie Degen.

Guido de Kanter

De NSB 1936-1940. Twee werelden botsen

Edwin Klijn en Robin te Slaa

Recensie door Jeroen Saris

Met Deel 2 van het onderzoek van naar de ontwikkeling van de NSB in de jaren 1936-1940 gooien de schrijvers Edwin Klijn en Robin te Slaa opnieuw een, bijna 1000 pagina's, zware bom in de vijver. De vijver lag er wat stil bij de laatste jaren. Valt er nog wel iets toe te voegen aan de werken van de Jong, Presser, van der Heijden en Pollmann en vele anderen?

Heel wat, zoals blijkt uit dit omvangrijke en theoretisch sterk onderbouwde bronnenonderzoek (met alleen al 140 pagina's verwijzingen en register). De NSB blijkt dan niet de kleinburgerlijke rancuneuze poldervariant van de NSDAP te zijn geweest, maar een gevaarlijke 'revolutionaire' partij met een utopistische toekomstvisie.

Met een uiterst gedetailleerde analyse van deze vooroorlogse jaren van de NSB laten de schrijvers zien hoe de NSB verschoof van een Italiaans geïnspireerd Fascisme naar op een Duitse leest geschoeid Nationaal Socialisme.

Edwin Klijn en Robin te Slaa. Bron: De geschiedenismakers

Hun nauwgezette wetenschappelijke analyse van het Fascisme (Wat is Fascisme? Oorsprong en ideologie, 2017) dat hieraan voorafging betaalt zich uit in deze studie. Uit de eerdere studie bleek dat de wortels van het fascisme gevonden kunnen worden in het Europese denken, filosofisch en politiek, vanaf de Franse revolutie. In de bewegingen die zich in het begin van de 20^e eeuw zijn gaan manifesteren en aangeduid kunnen worden als 'fascistisch' vinden ze dezelfde thema's terug, die bij elkaar een "Revolutionair-Utopische ideologie" vormen. Het succes daarvan is afhankelijk van een voorhoede die streeft naar een 'klassen overstijgende volksgemeenschap'.

Deze ideologie onderscheidt zich van het marxisme door het welslagen ervan niet in handen te leggen van de arbeidersklasse maar van een fanatieke voorhoede. Om deze reden stellen zij dat het fascisme onmogelijk als 'reactionair of conservatief' kan worden weggezet, omdat het idee van 'modern' en 'nieuw' juist hun 'kernconcept' was. Dat is even slikken voor de oude communist die ik ben (geweest).

Het bronnenonderzoek van Te Slaa en Klijn naar de jaren 1936 tot 1940 toont huns inziens ondubbelzinnig aan dat de NSB en zijn leiders niet weggezet kunnen worden als 'kleinburgerlijk' (de Jong), 'rancuneus' (Ter Braak), rovers van Joods bezit (Pollmann) of naïeve opportunisten (van der Heijden) of 'polder-Nazi's (zoals in de geschiedenisles).

Na de verkiezingsoverwinning (8%) bij de Statenverkiezingen in 1935 waren de verwachtingen in NSB-kringen hoog gespannen en was de hoop gericht op verdere groei van de aanhang bij de Kamerverkiezingen in 1947. De domper die de uitslag gaf, een halvering tot 4,7 %, gaf het startsein tot een felle interne strijd over strategie en ideologie waarin de NSB flink de radicale kant opschoof naar meer 'Volks' en minder parlementair, meer pro-Duits als de sterkste bondgenoot voor een onafhankelijk Nederlands/Diets koninkrijk (let wel: met Koning) met behoud van de koloniën overzee.

In 'Twee werelden botsen' wordt geschetst hoe de NSB onder invloed van deze nederlaag radicaliseerde. Als de parlementaire weg naar de macht niet begaanbaar was, dan maar de gewelddadige. Als het landsbestuur niet via verkiezingen in handen van de NSB zou vallen dan maar door de kracht van Duitsland. Klijn en Te Slaa schetsen hoe Mussert in deze jaren steeds 'Volkser' wordt, dat wil zeggen steeds minder parlementair en sterker antisemitisch.

In Volk en Vaderland gaat Mussert te keer tegen de Sociaaldemocraten die hun land ondermijnden door de 'ontwapeningsgedachte'. Tenslotte zou dat hen uitleveren aan de Bolsjewisten. *'De worsteling tusschen het Communisme en het Nationaalsocialisme is het allergrootste gebeuren van dezen tijd'*. Zo citeren de schrijvers een toespraak van Mussert in Volk en Vaderland".

Een uitspraak die ik veel later in soortgelijke bewoordingen aantrof in de brieven en artikelen van mijn eigen vader.

Voor de NSB gold daarom de plicht te bouwen aan een sterk Nationaalsocialistisch Nederland dat in het nieuwe Europa een vooraanstaande plaats innam en zich bewust was van 'zijn plichten en rechten als groot imperiaal Rijk'.

Deze citaten maken duidelijk dat het Mussert helemaal niet meer om te doen was om het geveel te komen bij de andere partijen. De NSB was een openlijk onafhankelijke revolutionaire koers ingeslagen.

In andere hoofdstukken wordt gedetailleerd gereconstrueerd hoe Mussert en Rost van Tonningen elk via hun eigen kanalen toenadering zochten tot hoge Nazi's. Ze waren van elkaars diplomatieke acties niet op de hoogte. Zover en zo 'rücksichtslos' (om het maar eens in Duits te zeggen) ging de tweestrijd om het leiderschap tussen hen beiden.

Over het gebruik van geweld was de NSB tweeslachtig. Officieel zou men zich houden aan het uitgevaardigde geweldsverbod en werd de WA ontbonden. Ondertussen bleven partijleden (al dan niet gekostumeerd) op allerlei momenten het geweldsverbod overtreden en gingen zij, ondanks het verbod, door met het uitlokken van geweld tegen Joodse winkels en sociaal-democratische politici.

Het heeft geen zin te proberen dit enorme werk samen te vatten, daarvoor is het kader een recensie te beperkt. En dan is het nog maar één deel van de drie, waarvan er nog een, over de oorlogsjaren zelf, moet verschijnen.

Dit deel is misschien wel het meest interessante omdat het de periode analyseert waarin de NSB verandert van een radicale maar parlementaire partij met een fundamenteel andere visie op dezelfde gebeurtenissen als de andere politieke partijen, naar een partij die fundamenteel wantrouwend is ten aanzien van het politieke systeem en bereid om dit met hulp van buiten te ondermijnen. Juist dit element maakt deze studie extra actueel.

Laten we stilstaan bij de mogelijkheid dat wij misschien weer leven in een tijd waarin twee werelden of wereldbeelden naast elkaar bestaan en elkaar niet raken? Waarin de een de ander verwijt in een complottheorie verstrikt te zijn en de ander denkt bezig te zijn de wereld te redden? Is vergelijking met het heden wel mogelijk?

Dan is de typering 'rancuneleer' van Ter Braak (zie de heruitgave door Bas Heine) niet de beste waarschuwing. De studie van Klijn en te Slaa biedt mogelijk wel een geschikt instrumentarium om de huidige tijd te analyseren en ons af te vragen of ook in het heden 'twee werelden botsen' en hoe fundamenteel verschillende visies op de realiteit, ook gevolgen hebben voor hoe veranderingen in het heden kunnen en mogen worden nagestreefd.

Boekomslag *Twee werelden botsen. 1936-1940*
Uitgeverij Boom 2021

Beeld: Hans Janssen

Een volgende stap naar Erkenning

Stichting Werkgroep Herkenning heeft, gesterkt door de succesvolle jubileumdag afgelopen november waar al een forse stap gezet werd naar erkenning door de aanwezigheid van Hare Koninklijke Hoogheid prinses Beatrix en burgemeester van Zanen van Den Haag, het initiatief genomen tot een vervolgstap.

Het initiatief onder de werktitel 'Kinderen van de oorlog spreken met elkaar', is bedoeld om voor 2025 als het einde van de oorlog 80 jaar achter ons ligt, alle groepen 'kinderen van de oorlog' met elkaar in dialoog te brengen.

Stichting Werkgroep Herkenning wijst er in haar voorstel op dat in het jaar 2025 de archieven van het Nationaal Archief openbaar gemaakt zullen worden. Veel (klein-)kinderen van foute ouders, zien dit moment, hoewel zij het niet zelf zijn geweest die foute keuzes maakten, met angst en beven tegemoet.

Dit gegeven heeft ertoe geleid dat Stichting Werkgroep Herkenning zichzelf de vraag heeft gesteld hoe er voor gezorgd kan worden dat (klein-) kinderen van foute ouders hun verhaal kunnen vertellen, zonder daarmee afbreuk te doen aan het leed dat anderen, mede door de keuze van hun (groot)ouders, is toegebracht.

Ook vroeg de werkgroep zich af of het mogelijk is om of een of andere manier in dialoog te treden met andere 'kinderen van de oorlog'. Het gaat de werkgroep daarbij niet om het uitvegen van de verschillen tussen goed en kwaad, maar om het wederzijds leren erkennen en herkennen van de gevolgen van de oorlog; om de gezamenlijke erkenning dat de gevolgen en het lijden onder de oorlog zich niet beperkt tot een generatie, maar meerdere generaties lang kan door werken. Kortom het gaat de werkgroep om de herkenning van elkaars 'lijden' en elkaars behoefte om hierin serieus te worden genomen".

Stichting Bevordering Maatschappelijke participatie heeft het voorstel verder uitgewerkt tot een projectplan voor de komende twee jaar. Daarbij wordt uitgegaan van een geleidelijke, kleinschalige en informele opbouw vanuit drie regio, waarna het bij succes tot landelijk niveau wordt opgetild. Het definitieve projectplan wordt, vergezeld van een subsidieaanvraag ingediend bij het ministerie van VWS.

In de afgelopen maanden heeft de werkgroep afgetast bij organisaties van oorlogsgetroffenen bij verzetsorganisaties en bij personen die in de wereld van herdenking en herinnering een belangrijke rol spelen afgetast of voor dit initiatief voldoende draagvlak aanwezig is.

Een aantal van deze prominente personen is gevraagd hun naam te geven en zich te verbinden aan deze dialoog door zitting te nemen in een Comité van Aanbeveling.

Uit de reacties die we hebben gekregen op deze uitnodiging blijkt dat de tijd rijp is voor dit initiatief en daarmee achten wij de kans van slagen erg groot.

Wij hopen hiermee een belangrijke nieuwe stap te zetten naar erkenning van onze ervaringen en een vruchtbare stap voor het komende decennium. We houden u op de hoogte!

Jeroen Saris
Lenie Degen

Fragment uit het concept projectplan: Kinderen van de oorlog spreken met elkaar. Een uitnodiging tot dialoog

De laatste oorlog in Nederland, de meest moorddadige en verwoestende die ons land en Europa gekend heeft, ligt nu 77 jaar achter ons. De slagvelden waarop miljoenen soldaten en burgers gesneuveld zijn en de massavernietiging van Joden, zigeuners, homo's en andere 'volksvreemde' elementen in de Holocaust staan in ons collectieve geheugen gegrift als de grootste misdaden tegen de mensheid en menselijkheid. Rond deze grote oorlogsgeschiedenis is een herdenkingscultuur gegroeid om te zorgen dat deze misdaden nooit vergeten zullen worden en dat wij ons zullen blijven herinneren wie de waarden hebben verdedigd die nooit mogen worden opgegeven. Dat is de collectieve herinnering en herdenking.

Daarnaast staat de meer particuliere herinnering in families, organisaties en buurten van persoonlijke geschiedenissen. De helden zijn vaak opgenomen de herdenkingscultuur. De slachtoffers zijn grotendeels anoniem gebleven in het openbaar en hebben net pas weer 'een naam' gekregen in het indrukwekkende Holocaust monument in Amsterdam.

Hoewel slechts weinigen die de oorlog bewust hebben meegemaakt nog leven, zijn de sporen die deze oorlog in ons land hebben getrokken zijn nog steeds duidelijk zichtbaar en voelbaar in families, in de herinnering, in de herdenkingen en in de monumenten.

De belangstelling voor de tweede wereldoorlog is niet afgenomen. Naast wetenschappelijke publicaties is er een groei van het aantal particuliere boeken, podcasts, programma's over individuele onderzoeken van nabestaanden naar de familiegeschiedenis in oorlogstijd. De behoefte om terug te kijken naar de oorlog is onverminderd groot en zal door de openbaarstelling van

het Nationaal Archief in 2025 ongetwijfeld een nieuwe impuls krijgen.

Zelfs na 77 jaar blijken de kinderen en kindskinderen van degenen die de oorlog bewust hebben meegemaakt het belangrijk te vinden om de persoonlijke geschiedenissen van hun familieleden en naaste omgeving te leren kennen en te beschrijven.

De aanleidingen voor het onderzoek naar de familiegeschiedenis kunnen heel verschillend zijn. Sommigen hadden een familielid, een opa, een oma, een tante over wie verteld wordt dat deze zich heldhaftig, kranig of immoreel heeft opgesteld. Soms is er een groot zwijgen in de familie en soms is het een onderwerp dat niet aangeraakt mag worden. Waarop een taboe rust, of waar te veel verdriet mee gemoeid is. Soms blijken er 'foute' ouders, ooms of tantes, te zijn waarvan de nabestaanden niet weten, of waarvan ze de herkomst niet weten, of waarover gewoon helemaal gezwegen wordt.

Ook is gebleken dat de oorlog een voortdurende impact heeft op veel verschillende kinderen van de oorlog. Impact die verschilt mede afhankelijk van de keuzes die de (groot)ouders gemaakt hebben, wat ze hebben meegemaakt en hoe zij hun ervaringen verwerkt hebben. Het is intussen duidelijk geworden dat bij de kinderen van foute ouders angst, schaamte en zwijgen in latere generaties opnieuw bewust en onbewust doorwerken in hun leven, in hun gevoel en in hun keuzes. Deze generaties zijn opnieuw geïnteresseerd in de persoonlijke verhalen van hun familieleden uit vorige generaties mede om hun eigen leven, hun gedrag en keuzes te kunnen begrijpen. Vaak is de impact van de ervaringen van de vorige generatie voor zowel kinderen van 'goede' als van de 'foute' kant zo groot dat het noodzaak is om deze persoonlijke geschiedenissen te leren kennen, of zelfs om deze te (her)beleven.

Het voorstel van SWH om deze verschillende groepen 'kinderen van de oorlog' met elkaar in contact te brengen en te laten spreken, veronderstelt dat wederzijdse herkenning ook wederzijdse erkenning kan opleveren. Het gaat daarbij niet om het uitvegen van de verschillen tussen goed en kwaad, maar om het wederzijds leren erkennen en herkennen van de gevolgen van de oorlog. Het gaat ons om de erkenning dat de gevolgen en het lijden onder de oorlog zich niet beperkt tot een generatie, maar meerdere generaties lang kan door werken. Ook de kinderen van foute ouders hebben geleden onder internering zonder recht, wraak en verwaarlozing. Vaak tot vele jaren na de oorlog. Het gaat ons ook om de Herkenning van elkaars 'lijden' en elkaars behoefte om hierin serieus te worden genomen.

Het gesprek tussen de verschillende groepen kinderen van de oorlog hoeft niet meteen te zoeken naar gemeenschappelijke ervaringen, maar kan vaak juist beginnen met elkaar het eigen persoonlijke verhaal te

vertellen. Het verhaal van de zoon van een ondergedoken Joodse vader is totaal verschillend van het verhaal van het kind van de NSB'er die zijn vader of moeder na de oorlog en detentie pas na vele jaren weer voor het eerst ziet. Het verhaal van een na de oorlog geboren joods kind die ouders heeft die uit de holocaust zijn teruggekeerd en grote moeite hebben om te leven met hun ervaringen uit Auschwitz is totaal verschillend van het verhaal van het kind van een SS'er die de keuze had tussen bij de SS gaan of naar een strafkamp.

Het gaat er niet om de gelijkenissen te vinden maar om de erkenning van elkaars leven en lijden, elkaars worsteling om het leven te begrijpen en weer een zin te geven. Erkenning en herkenning gaan hand in hand. Beide zijn nodig om met elkaar verder te kunnen, te leren van de geschiedenis en te leren 'hoe te leven'. Ook als de ouders in het verleden aan verschillende kanten hebben gestaan kunnen belangrijke 'levenslessen' voor de toekomst de gezamenlijk oogst zijn van de dialoog.

In die zin kan het gesprek tussen de 'Kinderen van de oorlog' ook vergeleken worden met de pogingen tot dialoog zoals in Zuid-Afrika met de waarheidscommissie waarin de politici van de Apartheid spraken met vertegenwoordigers van de ANC of in Bolivia met de dialoog tussen de guerrilla's van de Farc en de politici/burgers. Het gaat juist niet om partijen die elkaars ervaring delen, maar om het bespreekbaar maken van de verschillen en gevolgen in het heden. Door elkaar en het verleden beter te begrijpen zijn we beter in staan de signalen in het heden bijtijds te onderkennen en naderend onheil te voorkomen.

Beeld: Hans Janssen

Verslag Contactmiddag 19 maart

Op 19 maart kunnen we elkaar weer face-to-face ontmoeten in de Amershof. Een heuglijk moment! Lenie heet iedereen van harte welkom en stelt de aanwezige bestuursleden voor. Elders in dit Bulletin vindt u haar openingswoord. Dan draagt Lenie haar interim voorzittershamer over aan Jeroen Saris.

Nieuwe mensen, nieuwe ideeën

Naast een nieuwe voorzitter, en een nieuwe websitebeheerder, heeft Herkenning ook veel nieuwe donateurs, die zich hebben aangemeld na de bijzondere 40-jarige jubileumviering, waarbij we prinses Beatrix mochten verwelkomen.

Lenie spreekt een warm welkom uit aan alle nieuwe donateurs, en nodigt hen ook van harte uit om input te leveren. Herkenning zoekt versterking!

Jeroen vertelt dat hij 50 jaar geleden toen hij in de krant las dat zijn vader lid was van de NSB, nooit gedacht zou hebben dat hij later voorzitter zou worden van Herkenning.

Jeroen vertelt hoe hij nadat hij bij Herkenning terecht kwam, merkt hoe divers de verhalen zijn; het is nog niet afgelopen met de oorlog. Trauma's worden voortgezet in de generaties.

Wat zou je de komende tijd moeten doen, als Herkenning? Wat in het verleden niet gelukt is, kunnen we nu wel doen, vindt Jeroen. Praten over de oorlog vanuit verschillende invalshoeken.

Guido de Kanter gaat ophalen wat er leeft bij de donateurs; wat leeft er bij de donateurs, welke bijdragen zij eventueel willen leveren aan Herkenning en waar zij het meeste behoefte aan hebben.

Twee werkgroepen gaan naar aanleiding van de brainstorms verder met communicatie, beleid en strategie.

Lenie stelt Anet Smedinga voor, die het verhaal van haar boek gaat vertellen. Twee rozen voor Berlijn

Anet Smedinga

Anet vertelt haar verhaal over haar vader. Haar vader was iemand die niet van ruzies hield. Ze vertelt hoe haar vader conflicten suste. Het gezin mocht niet opvallen. Pas later zag ze in dat dit teruggreep op het oorlogsverleden. Het feitelijke oorlogsverhaal sijpelde in stukjes door, tijdens haar jeugd. Anet's vader voedde haar op met het onrecht dat de Joden was aangedaan.

Eind jaren negentig brak haar broer met de familie. Haar vader en moeder bleven gebroken achter; zij voelden zich machteloos en gekwetst; Anet was vooral verbaasd. Zij wist inmiddels wel iets over haar vaders oorlogsverleden, maar kon er geen logisch verhaal van maken; zij stelde haar vader voor om over zijn oorlogsverhaal te gaan praten, als een soort interview.

Zelf durfde haar vader zijn oorlogsverhaal lange tijd niet te vertellen; hij had vrees, maar wilde eigenlijk een boek schrijven. Uiteindelijk stelt Anet voor om hem te interviewen en zijn oorlogsverhaal op schrift te stellen. Hij stemt in. Dat leek hem fijn; ze spraken elke 2 weken met elkaar; dit nam anderhalf jaar; daarna heeft zij de aantekeningen aan hem voorgelezen. Ze vroeg of het zo goed was, hij vond het goed.

Een droom

Haar vader had een droom, toen hij 14 was. Hij zat langs de kant van de vaart en zag een jongen in een prachtig pak met tressen, met een meisje in zijn armen; hij wilde graag veldwachter worden en net zo gelukkig zijn als die twee aan de waterkant. Anet's vader besloot de Politie opleiding te volgen.

De grootouders

Aafje en Hindrik Smedinga waren Anets grootouders. Aafjes grote liefde was gestorven aan de Spaanse griep; en Hindrik ontfermde zich over Aafje. Hindrik was geboren in Bedum waar de rijken het voor het zeggen hadden. Hij wilde gelijkheid voor de armen. In Drenthe luisterde men naar de Duitse radio; er was veel aandacht voor de ontwikkelingen in Duitsland; waar Hitler orde op zaken stelde.

Het oorlogsverhaal

Het oorlogsverhaal van Anet's vader ging over zijn liefde voor een Duits meisje, Elsbeth, en een Joods meisje: Jolanda.

Haar vader schreef brieven met een Duits meisje vanaf 1934; een 6 jaar lange pennevriendschap. Haar vader haalde in 1940 zijn Mulo-diploma. Hij wilde naar Duitsland, door de vriendschap met Elsbeth; hij wilde ook bij de Politie, maar wilde niet dienen bij de NSB. Piet Smedinga meldde zich aan bij de Duitse Politie-opleiding: hij werd aangenomen voor een opleiding in Munchen en ging als eerste naar Berlijn. Zijn eerste verlof had maar één doel: Naar Berlijn, naar Elsbeth. Hij was 17

en zij was 22. Hij had verlof in augustus 1940 in Berlijn; ze werden smoorverliefd. Toen werd Berlijn gebombardeerd. Ze zagen de explosies vanaf het balkon. Elsbeth had kaarten gekocht voor de Opera; La Traviata, die doorging. Ze hebben toen samen de opera gezien.

We luisteren een stukje van een opname van La Traviata, gezongen door Maria Callas.

Anet vertelt, aangedaan, dat deze muziek veel werd gedraaid in haar jeugd; de muziek bleef zijn hele leven belangrijk.

Geen eed op Hitler

Tijdens de Politie-opleiding werd Anet's vader duidelijk dat er een eed op Hitler moest worden afgelegd, hij wilde dat niet; hij trachtte dit te schrijven aan Elsbeth, maar zijn brief werd gecensureerd.

Hij legde de eed niet af, ondanks het gevaar dat hij hiermee liep. De Duitsers zaten in hun maag met weigerende Nederlanders; zij trachtten hen te vermurwen met een opleiding van 3 maanden in Obersalzberg.

Uiteindelijk werd de groep waarin haar vader zat teruggestuurd naar Nederland. Ze kregen burgerkleding aan en een treinkaartje naar huis. Wat nu? Haar vader meldde zich na terugkomst bij de Nederlandse politie. Hij werd aangenomen bij het Politiebataljon Schalkhaar.

Westerbork van twee kanten

De verkering met Elsbeth verwaterde. Hij kreeg verkering met Roelie uit Balloo. Hij werd uitgezonden naar het Weidelager in Westerbork en kreeg daar een bewakingsfunctie, dicht bij zijn vriendinnetje. Op 9 juli 1944 heeft hij zich verloofd met Roelie.

Anet leest een stukje voor. Haar vader vertelt over zijn tijd in Westerbork, hoe verzetsmensen werden opgebracht door de Duitsers naar Westerbork. Hij kende ze en zag hoe ze werden doodgeschoten. Het was iets dat gebeurde, waarvan je helemaal niet wilde dat het gebeurde.

“Soms liep ik wacht om het park heen. Herkende ik nou door het hek de leraar van de Mulo? Maar er waren Kapo's, meestal Joden.” Hij kreeg meester Spier niet te spreken.

Steeds weer werden de niet betrouwbaar geachte Nederlanders door de Duitsers afgevoerd. Later kreeg haar vader een uniform van de Grune Polizei. Hij nam zijn zwarte Marechaussee uniform toch mee en fietste naar zijn meisje. Hij werd betrapt en moest toen voorkomen.

Haar vader werd vervolgens afgevoerd naar Duitsland, naar Ahlem in Hannover, waar hij in een machinefabriek moest werken onder erbarmelijke omstandigheden. Op een dag is hij op de tram gestapt en gevlucht naar

Nederland. Hij keerde terug naar het huis van Roelie, ging de volgende dag naar zijn ouders en werd gesignaleerd door de ondergrondse.

Uiteindelijk is hij naar Veenhuizen gebracht, waar wraak werd genomen door de bewaking. Hij werd geschopt, geslagen, kreeg schurft, had honger. Van Veenhuizen werd hij overgeplaatst naar Westerbork. Hij kreeg daar de verlovingsring van Roelie terug.

Boekomslag Twee rozen voor Berlijn

Vergeving vragen

Anet's vader hoorde na de bevrijding een preek, waardoor hem de omvang van de Jodenvervolging duidelijk werd. Haar vader schreef een brief aan een dominee Baardeloos en zocht daarin vergeving. De dominee gaf de brief aan Jolanda, een Joods meisje, dat bij de dominee ondergedoken had gezeten.

Zij schreef een brief terug: De heer zij u genadig. Dat was een gouden brief voor haar vader. Er volgt een dramatisch liefdesverhaal met Jolanda. Die trouwt, haar man overlijdt, en hij wil Jolanda troosten door haar gedichten te sturen.

Haar vader heeft uiteindelijk twee jaar in detentie gezeten. De brieven die hij aan Elsbeth heeft gestuurd, zijn in het dossier opgenomen,

De woorden van haar vader

Anet vond het belangrijk om haar vaders verhaal op te tekenen. Haar broer Rinke, ook aanwezig op 19 maart, heeft een andere kijk op het oorlogsverleden van de familie.

Na de dood van haar vader heeft zij het verhaal uitgetypt, haar moeder heeft op haar vaders grafsteen Shalom laten graven.

Ik vraag Anet wat nu haar voornaamste gevoel is ten aanzien van de geschiedenis. Zij vertelt:

“Ik heb het verhaal van mijn vader in zijn woorden willen vertellen” Zij heeft zijn verhaal opgetekend in zijn woorden. Oordeel maar, zegt Anet. Hij werd zijn hele leven veroordeeld; er werd niet geluisterd naar zijn verhaal.

Iemand uit de zaal vult aan dat ook andere groepen oorlogsgetroffenen nog worden gediscrimineerd en vertelt hoe haar vader in Leeuwarden in de gevangenis heeft gezeten.

Iemand vult aan dat zijn Duitse oom moest kiezen tussen het Oostfront, of bewaker in Kamp Amersfoort.

Keuzes in oorlogstijd. Het is nooit een gemakkelijk verhaal.

We danken Anet voor het delen van dit boeiende verhaal van haar vader en haarzelf.

Rosanne Buis

Documentaire: Oorlog in Westerbork. April-september 1945. (KRO-NCRV 28 maart 2022).

De documentaire, gemaakt door Frenk van der Linden, werd op 28 maart uitgezonden en vertelt over een grotendeels vergeten slotdeel van de Tweede Wereldoorlog.

Duizenden gearresteerde NSB'ers en andere van collaboratie verdachte Nederlanders werden direct na de bevrijding gevangengezet in Kamp Westerbork. Daar zaten nog honderden joden vast, waarvan een aantal naast de geringe manschappen van het Militair Gezag werden aangewezen als bewakers.

Aan de hand van interviews met voormalige joodse en NSB-gevangen, nabestaanden en deskundigen onderzoeken interviewer Frenk van der Linden en regisseur Eric Blom de scheidslijn tussen goed en kwaad in het Westerbork van lente-zomer 1945.

Het Militair gezag zag in de chaotische eerste bevrijdingsweken gedwongen te handelen vanuit praktische overwegingen. De joden in het kamp die ongevraagd werden benoemd tot bewakers kregen een knuppel in hun handen geduwd maar waren getraumatiseerd doordat veel van hun verwanten in concentratiekampen waren vermoord. Zij kwamen in Westerbork soms rechtstreeks tegenover veronderstelde collaborateurs te staan die in een aantal gevallen verantwoordelijk waren voor het oppakken en wegvoeren van hun familieleden.

Na een kleine maand kwam aan deze schrijnende situatie een eind; de Binnenlandse Strijdkrachten namen de bewaking grotendeels over. Maar gedurende de hele zomer van het bevrijdingsjaar bleven zich ontsporingen en misstanden voordoen.

In de documentaire ziet u ook een fragment van een eerder door Herkenning gemaakte documentaire, waarin een van onze donateurs wordt gevolgd, die na de bevrijding als jong meisje in Westerbork terecht kwam. Een aanrader om deze documentaire nog terug te kijken, mocht u niet in de gelegenheid zijn geweest.

Herman Schouten

Persfoto KRO/NCRV bij de documentaire: Commandantswoning van Albert Konrad Gemmeke, commandant van Westerbork

De vergeten Duitser door Bert Hinnen

Recensie door Alex Dekker

Dat de Nederlandse regering vanaf 1944 – 1945 soms weinig nuances toepaste op verschillende groepen in Nederland is al langer bekend. De koude ontvangst van dwangarbeiders en uit kampen teruggekeerde mensen (joden, politieke gevangenen, verzetsmensen) kregen niet of nauwelijks steun. Duitsers die in Nederland woonden, al dan niet voor de oorlog, werden voor een deel opgepakt en uitgewezen. Duitsers waren tijdens de oorlog de vijand, en dus werden velen van hen onteigend, hun huizen uitgezet en rechteloos verklaard.

De regering maakte amper onderscheid binnen de groep Duitsers in Nederland. Het criterium was afkomst. En Duits? Dat lag gevoelig door de oorlog. Bert Hinnen (1946) had een Duitse oom in de familie. Deze oom woonde sinds 1931 in Nederland en werd al snel door de omstandigheden vermangeld. De Nederlandse en Duitse overheid konden wel iets met de afkomst van oom Richard. Hinnen schreef een boekje over deze onfortuinlijke geschiedenis: *De vergeten Duitser – Het levensverhaal van Richard Bauer*.

Al sinds het einde van de 19^e eeuw trokken Duitse dienstmeisjes naar Nederland net als Duitse werkzoekenden tot ver in de jaren dertig bleven Duitsers naar Nederland komen om hier te werken. Een deel van deze migranten bleef in Nederland wonen. Sommigen vroegen een Nederlands paspoort aan, anderen niet. Een paspoort was niet altijd te betalen, terwijl anderen de noodzaak niet zagen om een Nederlands paspoort aan te vragen. Richard Bauer, de hoofdpersoon in het boek van Bert Hinnen, vroeg alleen een verblijfsvergunning aan. Bauer, jaargang 1913, trok als meubelmaker naar Almelo. Sinds 1931 woonde hij bij de familie Hinnen in als kostganger.

Bauer maakte kennis met één van de dochters des huizes Petronella (roepnaam Pietje), geboren in 1912. De twee kregen een serieuze relatie en Pietje raakte zwanger. Op 15 januari 1936 werd de verblijfsvergunning van Richard niet verlengd. De Nederlandse overheid probeerde de werkloosheid op te lossen. In de plaats van Richard Bauer kon een Nederlandse meubelmaker aan het werk, Bauer kon eventueel naar Duitsland.

De in Neurenberg geboren Duitser werd het niet makkelijk gemaakt. Hij en Pietje besloten te trouwen. Verschillende papieren werden ingevuld (en teruggevonden door Hinnen), zodat het huwelijk mogelijk werd. Op 13 maart 1936 werd het huwelijk voltrokken en op 27 juli 1936 werd het eerste kind geboren. Bauer leek een plek te hebben in de Almelse samenleving. Saillant detail: Pietje werd door haar huwelijk automatisch *Duitse*.

Met de Duitse inval van 1940 veranderde het leven van Richard Bauer vrij plotseling. Hij was in de jaren dertig nog vrijgesteld geweest van dienstplicht binnen het Duitse leger (die gold alleen voor mannen die in of na 1914 waren geboren), maar op 28 juli 1941 werd ook Bauer opgeroepen voor het vervullen van zijn dienstplicht.

Volgens de auteur kwam Bauer bij de bewaking van Kamp Amersfoort terecht. Hij had de keuze gehad om of naar het Oostfront te gaan, of vrijwillig als bewaker dienst te doen. Dit deed Bauer slechts kort, afgaande op de informatie uit het boek werd hij per 10 oktober 1941 ontslagen, en werd Bauer per 1 december naar een artillerie-eenheid overgeplaatst.

Boekomslag De vergeten Duitser door Bert Hinnen

Hinnen maakt helaas niet helemaal duidelijk wat Bauer dan precies deed in Amersfoort: was Bauer lid van de buitenbewaking (die alleen de buitenste ring van het kamp bewaakte en vrijwel geen gevangenen zag), volgde Bauer alleen een opleiding bij een SS-eenheid of maakte hij onderdeel uit van het kamp zelf? Wel duidelijk is waar en wanneer Bauer verder werd opgeleid. In vijf maanden tijd werd de Soldat Bauer in Duitsland opgeleid voor de zware artillerie. Per 15 april 1942 diende hij aan het Oostfront. De eenheid had Hinnen ook gevonden: 2. Batterie Schwere Artillerie Abteilung

(Motorisiert) 604 (voor een overzicht: [hier klikken](#)). Deze eenheden bevonden zich achter het front en bombardeerden Russische stellingen. Hinnen citeert enkele brieven van Bauer maar ook het dagboek dat de soldaat vanaf augustus 1942 bijhield.

Bauer schreef korte stukjes, over aanvallen op en van de Russen, maar ook over eten, post en goederen die hij ontving van het thuisfront. In oktober 1944 was Bauer met verlof naar Almelo. De ervaringen aan het Oostfront en de gekeerde oorlogskansen zette hem aan tot een radicaal besluit: onderduiken. Bauer keerde niet terug naar het Oostfront en verbleef tot april 1945 op verschillende adressen in en rond Almelo.

De stad werd op 4 april 1945 bevrijd, twee dagen later werd de deserteur Bauer opgepakt. Hij was een Duitser, had dienst gedaan en dus werd hij gearresteerd en meerdere malen verhoord. Begin 1946 kwam Bauer in Kamp Erica terecht. Niet vanwege zijn militaire staat van dienst, Bauer kwam vanwege zijn vermoedelijke lidmaatschap van de NSDAP in het kamp.

Door het Militair Gezag en de Nederlandse regering werden ondertussen plannen gemaakt om de naar schatting 25.000 in Nederland woonachtige Duitsers op te pakken en via doorgangskampen naar Duitsland te deporteren. (Hinnen haalt hier Operatie Black Tulip aan en baseert zich hoofdzakelijk op een uitstekend artikel dat op internet is te vinden). Vanaf september 1946 werden daadwerkelijk Duitse burgers Nederland uitgezet, puur op basis van hun paspoort. Hoelang iemand in Nederland woonde en wat hij of zij had gedaan had minder gewicht dan de nationaliteit. Pietje Bauer-Hinnen nam geen risico en dook onder met de kinderen.

Al snel bleek dat het hele deportatieplan vrijwel niet uit te voeren was. Een groep Duitsers werd daadwerkelijk uitgezet, Pietje en Richard bleef dit lot bespaard. Richard Bauer kwam op 26 december 1946 vrij. Geen aanklacht, geen vervolging, niets. Het gezin was niet alleen het huis kwijt, ook alle andere spullen waren onteigend. Wat volgde waren brieven aan verschillende instanties. Zonder echt resultaat: alleen een vulpen kwam terug...

Pas op 16 mei 1951 kreeg Bauer definitief niets meer terug. Zijn vrouw en kinderen werden dan wel niet meer als 'vijandig' beschouwd, spullen kwamen niet meer terug. Richard en Pietje bouwden hun leven weer op en stichtten uiteindelijk een gezin met vijf kinderen. Bauer sprak nauwelijks over de oorlog. Nadat de kinderen het ouderlijk huis hadden verlaten leek het erop dat Bauer nauwelijks nog gelukkig was met zijn Pietje. Op 22 augustus 1978 stierf hij, vier maanden na zijn pensionering.

Het boek van Hinnen bevat een schat aan informatie over Richard Bauer. Talloze documenten heeft de auteur

opgenomen. Voor een leek is niet ieder document even makkelijk te duiden, hoewel de toelichtingen veel goed maken. Het dagboek zelf staat in transcriptie met een uitgebreide toelichting achterin opgenomen. Biedt dit een inkijkje in het leven van een frontsoldaat? Het is een klein inkijkje, wat het uniek maakt is dat het een dagboek betreft van een Nederlandse Duitser. De grote kracht van dit boekje zit in het gegeven dat Richard Bauer een interessante geschiedenis heeft gehad. Zijn neef heeft zijn verhaal geconserveerd.

Bert Hinnen.

Foto gepubliceerd in de Stentor. Copyright: Carlo ter Ellen, DTCT

Nawoord door Martijn Groeneveld

Allereerst wil ik Alex bedanken voor het uitstekende schrijfwerk en samenvatten. Ik merk dat dit stuk mij erg raakt en bezig houdt.

Mijn moeder heeft altijd verteld en in haar boek beschreven hoe zij en haar familie door de individuele Nederlander nog tot op zekere hoogte en enigszins normaal werden behandeld. Maar vooral in groepsverband trokken de Nederlanders meedogenloos op tegen de rot Moffen. Ik heb mij altijd afgevraagd waar dit soort groepsgedrag vandaan komt. Wat drijft een groep van mensen om zich af te reageren op een enkeling. En dan in het geval van mijn moeder ook nog eens op een jong kind.

Maar met dit verhaal als extra dimensie en vooral het feit dat de overheid geprobeerd heeft om een bevolkingsgroep zonder enige vorm van rechtspraak op te pakken en uit te zetten zet voor mij toch wel de geschiedenis van mijn familie in een ietwat ander daglicht. Toen mijn familie in 1948 emigreerde naar Nederland was die oproep waarschijnlijk reeds verleden tijd. Maar ik kan mij niet voorstellen dat een dergelijke hetse niet nog jarenlang nawerkt binnen de bevolking. Het klopt ook helemaal met de ervaringen van mijn oma en mijn moeder.

Mijn oma werd regelmatig opgepakt vanwege allerlei beschuldigingen. Ze werd ofwel na een paar uur weer vrijgelaten of ze moest een boete betalen. Op zich hebben zij nooit de overheid echt kunnen betrappen op discriminatie maar het heeft altijd gevoeld als een uiterste vorm van treiteren. De politie werkte tegen, de schoolleiding werkte tegen, ouders werkten tegen. Kortom, iedereen werkte tegen of minimaal niet mee.

Ook zorgt dit ervoor dat ik steeds cynischer kijk naar de Nederlandse overheid. Ik ben opgegroeid in de veronderstelling dat Nederland het meest tollerante land is van de wereld. Altijd de wil om voor de niet Nederlander te zorgen en met open armen te ontvangen.

Ik zag al nooit dit theoretische kenmerk in de praktijk worden uitgevoerd. Maar ik vraag mij nu steeds meer af of de Nederlandse overheid niet structureel alleen maar bezig is met de korte termijn.

We hebben NU een probleem en dat moet dus NU worden opgelost. We moeten NU afrekenen met de Duitsers, dus deporteren we 25000 Duitsers uit Nederland en zetten ze op de trein naar Duitsland. We hebben NU extra arbeiders nodig, dus halen we de mensen NU uit landen als Marokko, Turkije, enz. We hebben NU last van een bepaalde religie, dus zorgen we er in ieder geval niet voor dat die groep ondersteund of geholpen wordt.

En misschien sla ik de plank nu mis maar ik mis echt iedere vorm van visie. Wat willen we nu zijn? Een democratie? Een rechtstaat? Een solidair land naar andere toe? Als dat zo is, dan moeten we ook uitkomen voor dit soort verschrikkelijke en echt bizar achterlijke en verwerpelijke acties gedaan in het verleden.

Martijn Groeneveld

'Dacht niet'

"Ik dacht niet aan mijn moeder toen ik de stengun plaatste in het open raam

Ik dacht ook niet aan haar toen ik vermoedde dat aan de overkant iemand geaakt was

Ik acht pas weer aan haar toen ik die avond het geweer naar binnenhaalde

hoe zij met de hoek van haar schort de tafel veegde als ik weer had gemorst

en hoe ze dan zei: Pas op, de vensterbank is net geverfd, dat daar geen kras op komt.

"

Judith Herzberg

Gedicht van Judith Herzberg dat zij begin maart voordroeg op Radio 1, naar aanleiding van de oorlog in Oekraïne.

In het jubileumboek *Ik zag de maan op een steeltje staan*, dat werd uitgebracht ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van Stichting Werkgroep Herkenning, verzorgde Hans Janssen de fotografie. In dit Bulletin publiceren we enkele van zijn foto's .

Beeld: Hans Janssen

Informatie over Stichting Werkgroep Herkenning

Secretariaat

Rijksstraatweg 193
1115 AR Duivendrecht
E-mail: secretariaat@werkgroepherkenning.nl
Adreswijzigingen graag doorgeven aan het secretariaat

Telefoon Herkenning en Landelijke hulptelefoon

06 33057003

Bestuur

Lenie Degen, waarnemend voorzitter en bestuurslid
hulpverlening
Jeanne Diele-Staal, secretaris en portefeuillehouder
hulpverlening
Herman Schouten, penningmeester; hulp bij praktische zaken
Frans ten Veen, webmaster en ondersteuner bestuur
Rosanne Buis, bestuurslid communicatie en eindredacteur
NieuwsBulletin

Redactie Bulletin

Rosanne Buis
Secretariaat@werkgroepherkenning.nl

Foto's voor en achterkant

Hans Janssen

Website

Voor het laatste nieuws over activiteiten van de Werkgroep Herkenning en over andere zaken die voor de doelgroep van Herkenning van belang kunnen zijn.
www.werkgroepherkenning.nl

Bankrekening nr.: NL24 INGB 0005 285797

Minimum donatie € 25,-

Jarenlang hebben wij het bedrag van de jaarlijkse minimale donatie aan stichting Werkgroep Herkenning niet verhoogd, maar nu zijn we genooddaakt om het bedrag van € 20,- naar € 25,- te verhogen voor donateurs die alle informatie per mail krijgen. De redenen daarvoor zijn de noodzakelijke veiligheidsmaatregelen die wij hebben genomen naar aanleiding van de invoering van de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG).

Wilt u het NieuwsBulletin per post ontvangen, dan verzoeken wij u om € 15,- extra over te maken als tegemoetkoming in de porto- en drukkosten.

Wij hopen dat u hier begrip voor heeft en mocht u betalingsproblemen hebben, neemt u dan gerust contact op met onze penningmeester Herman Schouten via herman.schouten@werkgroepherkenning.nl of via 038 4582224.

Inzage dossiers CABR

Het is voor verwanten/nabestaanden mogelijk om bij het Nationaal Archief in Den Haag een dossier van een familielid in te zien in het Centraal Archief van de Bijzondere Rechtspleging. Daar zijn echter voorwaarden aan verbonden. Voor meer informatie kunt u het secretariaat bellen of mailen.

Uw bijdrage

De redactie bekijkt binnengekomen stukken op: leesbaarheid, consistentie, lengte van de tekst in verhouding tot de beschikbare ruimte. Indien nodig wordt met de schrijver van de tekst overleg gepleegd. De inhoud van de stukken mag niet strijdig zijn met de doelstellingen van Herkenning. Als een bijdrage van iemand wordt opgenomen, geldt dat de redactie voor de inhoud ervan geen verantwoordelijkheid draagt.

Privacy verklaring

Stichting Werkgroep Herkenning

Sinds 25 mei 2018 is de AVG, de Algemene Verordening Gegevensbescherming van kracht. In verband hiermee heeft Herkenning een privacyverklaring opgesteld. Deze vindt op onze website www.werkgroepherkenning.nl

In de privacyverklaring staat onder meer welke persoonsgegevens wij verwerken, met welk doel, hoe lang wij persoonsgegevens bewaren en hoe wij persoonsgegevens beveiligen.

Mocht u hierover vragen hebben, dan kunt u hiermee uiteraard terecht bij ons secretariaat.

COLOFON

Het Bulletin is een uitgave van Stichting Werkgroep Herkenning. Het doel van de Werkgroep is het bevorderen van hulpverlening aan hen die in hun persoonlijk en/of maatschappelijk leven moeilijkheden ondervinden, doordat een of beide (groot)ouder(s) aan de kant van de bezetter stond(en) dan wel tot de bezetter behoorde(n) en het bekendheid geven aan de problematiek van deze groepering.

De Werkgroep is niet verbonden aan enige politieke partij, levensbeschouwelijke stroming of kerkelijk genootschap. De Werkgroep distantieert zich nadrukkelijk van elke vorm van van sympathie voor (neo)fascisme en (neo)nazisme.

© Stichting Werkgroep Herkenning

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Stichting Werkgroep Herkenning.